

ԱՆԱՏԻՏ

Հ Ա Ն Գ Է Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Ազգային, Գրական, Գեղարուեստական

2. ՏԱՐԻՉ

ՆՈՅՆՄԱՅԻՐ

Թիւ 11

Մա՛րդ մը

Անահիտ 1933ի Փետր.-Մարտի թիւին մէջ հետեւեալը կը գրէի . « Եւրոպայի Հայոց ընդհանուր հովիւի պաշտօնը շատ կարեւոր պաշտօն մըն է՝ մեր ժողովրդին արդի կացութեան մէջ . այդ պաշտօնին գլուխը անհրաժեշտ է ունենալ մարդ մը որ ըմբռնէ անոր խոշոր նշանակութիւնը եւ կարող ըլլայ զայն կատարել : Եւրոպայի Հայոց ընդհ. հովիւը պէտք է որ հետաքրքրուի արտասահմանի Հայութիւնը զբաղեցնող բոլոր կարեւոր խնդիրներով , ինչպէս եւ բովանդակ հայ ժողովուրդը այս վայրկեանիս յուզող էական հարցերով , ու պէտք է որ ան գիտնայ մեր ժողովուրդը ներկայացնել եւրոպական ազդերուն առջիւ : Եւրոպայի Հայոց ընդհ. հովիւը պէտք է մեծ սրտով , լայն միտքով , ամուր նկարագրով եւ ընդարձակ զարգացմամբ անձ մ'ըլլայ : Անթիւ գործ կայ իրեն համար կատարելու : Ո՛րքան կոիւնքը , վէճեր , սքանտալներ որ արտասահմանի Հայերը փոթորկեցին այս վերջին տարիներուն մէջ , ձուլին մէջ խեղդուած պիտի ըլլային (1) , եթէ Եւրոպայի Հայոց ընդհ. հովիւը գիտնար իր բարձր հեղինակութեամբը միջամտել , լսելի ընել իր ձայնը՝ արդարութեան , ճշմարտութեան յաղթանակին

ի նպաստ , ազգային արժանապատուութեան յարգուելուն հակէր , կրքերու ծայրայեղ բորբոքման վրայ Գրեստոսի խօսքին եւ Լամբրոնացիներու եւ Շնորհալիներու շունչին խաղաղաբեր ներգործութիւնը թափեր . եւ ո՛րքան օգտակար պիտի ըլլար մեր դատին համար , մեր ժողովրդին յայտ եւրոպացւոց յարգելի դառնալուն տեսակէտով , որ մեր ընդհ. հովիւը (համակրպելով հանդերձ խոհեմութեան բոլոր պահանջներուն) գիտնար արտասովոր պարագաներու մէջ մեր ժողովրդին ցաւերը հաղորդել Եւրոպայի բարձրագոյն իշխանութեանց , արեւմտեան կղերին վերին ներկայացուցիչներուն հետ մտերմական յարաբերութիւններ հաստատելով անոնց մէջ իրական համակրութիւն մ'արթնցնել զէպ ի մեր ժողովուրդն ու եկեղեցին , շնորհակալութիւն յայտնել մեր ցաւերն ամոքելու համար իրենց պերճախօսութիւնը , իրենց զրիւը մեր դատին ի նպաստ զնոց Եւրոպացիներուն , մեր եկեղեցւոյն պատմութիւնը , կազմակերպութիւնը բացատրող ուսումնասիրութիւններ հրատարակել եւրոպական հանդէսներու մէջ , եւնա : »

Կարելի չէր կարծեմ աւելի որոշ կերպով բացատրել կարեւորութիւնը գիւրին զոր ունի կատարելու Եւրոպայի Հայոց ընդհ. առաջնորդ մը : Եւ սակայն այդ կոչը ս եւ է արձագանք չգտալ : Մեր արտասահմանի մամուլը եւ ոչ իսկ զբաղեցաւ այդ հարցով , որ սակայն էական էր , եւ է միշտ : Ատենէ մը ի վեր հաճոքով կը նկատեմ որ քանի մը ուրիշ ձայներ

(1) Այս տղերքը դժբաղդորար ստորերինապէս պահած են իրենց ամբողջ այժմեւութիւնը այս վայրկեանին :

ալ կը սկսին միեւնոյն եղանակն հնչեցնել: 6-7 ամիս առաջ Բազմավիպը « լուրջ » առաջնորդի մը անհրաժեշտութիւնը կը զգացնէր Պ. Չերազ, իր թերթին վերջին թիւին մէջ. կը գրէ. « Իսթանբուլէն աքաղանին, որ հրամարականը տուած է, պէտք է իւր յաջորդ նշանակել արեւոյն-կողմը մը որ հիմնովին դիմադրող Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պատմութիւնը ու եւրոպայի բանուկ լեզուներէն մին, մասնաւորապէս ֆրանսերէն, նորընտր աստիճանը պարբերաբար պիտի այցելէ եւրոպա հաստատուած հայկական գաղութները, բայց իր կեդրոնատեղին պիտի ըլլայ Փարիզ: »

✕ Ատկից գտաւ, Պ. Չերազ՝ նոյն յօդուածին մէջ՝ կ'առաջարկէ « կատարելագործել Փարիզի նոր եկեղեցւոյն երաժշտութիւնը, ոչ միայն որպէս զի հայ գաղութին անդամները յաճախ մղուին զալ հոն, այլ եւ լաւ ազդեցութիւն ձգելու համար ան տարներուն վրայ որոնք կ'այցելեն ու միշտ պիտի այցելեն Ժան-Կո. Ժոն փողոցի հայկական եկեղեցին: » Այս ամիսն վէճ կարելի չէ: Բ. « կատարելագործել » յը տարած բառ մէն է: Պէտք է երգչներու խումբ մը կազմել՝ ըստ զոգարարի մը անձնակազմի մը, որպէս զի Փարիզի պէս մեծ կեդրոնի մը մէջ մինքն ալ ունենանք եւ օտարներուն կարենանք ընծայել եկեղեցական կանոնաւոր երգչախումբի մը, ինչպէս ունին Ս. Փէթերս-պուրիկ, Թիֆլիսի հայ եկեղեցիները: Անանիս՝ վերջին թիւին մէջ՝ սոց պէտքը որոշապէս կը զգացնէի: Գոհունակութիւնը զոր յայտնած էի կարծւելով թէ Թաղական ձորերուց որոշած է այդ գործը լրացնել, անհիմ է եղել: Թաղական ձորերուց որոշած է միայն Պ. Շահ-Մուրադ-եանը իւր երգիչ պահել՝ փոքրիկ ամսականով մէկ, բայց զպաշտ զայն մը կարգելու գաղափարը մէկիկ դրած է, միայն այն միակ գաղափարին առաջնորդուած թէ ատի ծանր եւ աւելորդ ծախք մը պիտի ըլլայ եկեղեցւոյն համար: Ան-կանոն, խառնախմբոր եւ անբաւական երգեցողութեան մը սեղ լէ՛ն մը եկեղեցին ունե-նայ խմբական կանոնաւոր երգչախումբի մը, թէ՛ Հայոց եւ թէ՛ օտարներու բազմութիւնը չափ աւելի ստուար կ'ըլլայ՝ մեծն իրակն, եւ աւելի խանդավառ. եւ ատոր յարմարուած գումարը ոչ միայն չի կորսուիր, այլ շահ մըն

ալ կրնայ ձգել եկեղեցիին. ատոր համոզուած եմ: Կը հրաւիրեմ անգամ մը եւս Թաղական ձորերուց՝ լուրջ հեղատուութեան անուն այս հարցը, որ էական է:

Պ. Չերազ կ'առաջարկէ նաեւ եկեղեցւոյն ետեւ կառուցուած առաջնորդարանի մէջ սեւեռակը վերածել մասնապարան-ընթերցարանի, մըստ մեծահարմարութեան մէջ հաստատուած հայկական մուսէնի մը, հայկական զգոյցը մը « աշխոյքն հայ լեզուի եւ գրականութեան դասընթացը մը փարձը քնակող մը դեռատի հայրենակ'ցներուն համար » (1), լատին մը, ժողովարար մը՝ Փարիզի հայկական ընկերութեանը, համար, ու տպարան մը:

Ատեղբ դուրս ալ գեղեցիկ ծրարքներ են եւ կրնան իւրաքանչեւ թափարկել թէ Փարիզի հայ գաղութը ունենայ հարկ եղած կամքը, կո-րովը, անձնութիւններ եւ համարաշատութիւնը զանոնք իրագործելու համար: Պ. Չերազ կը լինէ անշուշտ թէ սոց ծրարքները զոր այժմ կը ներկայացնէ իւր նորութիւններ, եւ ուրիշ աւելի կ'առաջդնեն ալ, նախաձեռնուած էին մեր ինքն՝ Հայրկական Միութիւն՝ « Նշն որոնեալա-տակը՝ բոս կանոնաւորութեան՝ սպայէն էր բա-նաձեւուած: »

« 1. Զորացանկը համալրախութիւնը Հայոց մէջ. 2. Պաշտպանը օրինական միջոցներով:

(1) Եւրոպայի հաւաքաւոր սեպան հաղաճե-րուն մեջ հայ լեզուի եւ գրականութեան դասըն-թաց մը հաստատելու գաղափար, որ առաջին անգամ է. երկեան յայտնեց Բազմավիպի մէջ, զայն լաւ է, ու ցաւ այն է որ դեռ ոչ մէկ ճեղ իրագործեմն պիտեմ տեսնել միայն ունեցած շրջան: Այդ գաղափարը, սակայն, չի ջնջեր թարգմանեց հայրկական Բոլեթի մը հաստատեմն միայն միջոցներով, որով միայն Անանիսի մէջ խոստեմ իմ իմնի մը անգամ: Այն երկու ծրա-րքները ճարքեր են, բայց իրար կը լրացնեն, եւ երկուսն ալ պէտք է իր պիտեմն. Բոլեթի մը ծրարքը՝ ամեն պարագայի մէջ՝ շահ աւելի քան 1.500.000 օգուտներ կը ներկայացնէ: Ընհայն եւ իրաւաստեմն զայնց ի վեր ունենալով ազգային Բոլեթի մը փարձիկ մէջ, եւ Հեռաները պիտե-պիտեմնց մը (որով միայն ցած ծախսով կը կար-նաւորեմ իմն) 2. միայն մը Բոլեթի-վարձա-պիտեմնց մը փարձիկ մէջ՝ կրնայ օգտակար ըլ-լալ ոչ միայն փարձիկ մը դեռ սոյն հոյսերն ալ լրացնելու, այլ արտաւանդան թողոր գաղութ-ներուն ու մայր-հայրենիքին ալ ազգային-կրթա-կան գործին:

հայ ժողովրդին բարոյական ու նյութական չափերը : Յ. Ամբաստանյալը հայ մարտիկներին կապիւրը եւ ընտանեկան քաղաքականութեան հետ , եւ ծանօթեցնելու եւրոպային հայ ժողովրդին մասնաբաժանն ու անտեսական կեանքը : Կ. Երաստանը հայ զբոսորդներու զարգացմանը , եւ տախտակը մասնաւորապէս համալսարանական քաղաքի մը մէջ հայիկական քոլեժի մը հիմնադրութեանը : Ծ. : Եւ ջաշէնը , եւ տմէնը : Իր ստորակութիւնն եւ գործը որ կը ձգտէ այդ արդիւնքները յառաջ բերել :

« . . . Ընկերութիւնը կ'ընդունին իբրեւ տիրաւորութիւն՝ դրամ , գրքեր , գիտական հաստիքներ , ձեռագիրներ եւ հետեւիներ : »

« . . . Տնօրէն ժողովը պիտի հիմնէ Փարիզի մէջ տեղի կռիւնները զբաղեցնող մը , ուր պիտի հաւաքուին եւ հայտնութիւնն Հայոց մասին ամէն տեսակ տեղեկութիւններ : Այդ զբաղմունքները պիտի պարտեանկէ՝ նաեւ մասնաւորապէս մը ուր պիտի հաւաքուին Հայութիւնը հետաքրքրող գրքեր , լրագիրներ եւ տպագրութիւններ : »
Այդ բոլոր գեղեցիկ ծրագիրները արդէն չաւանդելու իրադրութեամբ կ'ըլլային , եթէ քանի մը տխուր տխուրներէ ծնած օրէն իսկ խեղճած չըլլային այդ բնկերութիւնը , եւ ի՞նչ Փարիզի հայ գաղութին այդ սպանումին հանդէպ անտարբեր հանգիստանալի անհրաժեշտ գիւրջ մը պահած չըլլար : Առի՛կ բռնած որպէս զի ամէն ոք համոզուի թէ ի՞նչ ծրագիրներ թղթի վրայ բանաւորուել

չի բաւեր զանհոյք իրադրութիւն համար : Առողջ համար անհրաժեշտ է որ Փարիզի հայ գաղութը գիտակցի ու հասնողուն հաւաքական ճիգով մը թափվէ ցարդ տիրող թոյլ անհոգութիւնը , լուսնին անձնական , հաստեամանուն կռիւնները՝ ամբողջութեան հաւաստաբաշխ օգտակար նստատեղիներ մտքնաւորելու աղբիւր ու անհաւատ խեղդիւր ձգտումն միայն մղուած :

Այդ ցանկալի արդիւնքին շուտով ու յիշատակ համար մ'ծաղկաւ կրնայ նստատեղ կարող ընդհանուր առաջնորդի մը ընտրութիւնը : Այս հարցը որուն լուծումը չափազանց ուշացաւ , այլ եւս անյետաձգելի հարց մըն է :

Այնքան մեծ , գեղեցիկ , բողոքողու գեր մէն է ընդհ. առաջնորդի այդ գերը այնպէս ինչպէս զայն կ'ըմբռնէ , որ ինքի կրթութիւնն մեր գործաշունչն եկեղեցականները արդէն շատեց ինքնին փութալու էին գիւրջ էլ միայն այդ սպանումին կողմէ խեղճելու : Բայց զի արդէն , առաջնորդը միմիայն « հմուտ ըլլայ Հայոց եկեղեցական պատմութեան ու Լուսնական բանակի լեզուի մը , » ինչպէս կը գրէ Պ. Չերազ . պէտք է անշուշտ հմուտ ըլլայ , բայց ամէն բանէ առաջ պէտք է ունենայ յիտակ , կռիւն եւ անձնուէր նկարագիր , զոր արեւելական ու գործունէութեան ոգի , աղբիւր կաթողութիւն : Գէտք է որ մարդ մը ըլլայ , — ՄԱՐԴ ՄԸ , Ա. ՉՈՒՆԵԱՆ

ՓԱՍՏԵԼ

Փաքեղ մը , բոռնած ծաղիկ երբեմնի ,
Միտքիկ ուռուակար , իրկիւնսն պատկեր ,
Ուր զանգակասունն , տեղէն , կրկնեցնի ,
Եւր զիւր կը դառնան դաշտն գեղջուկներ :

Ժամանակն , յա՛մը , աղետած ուրի
Մը վերան կախում , եւ զոր չի պահեր

Ապակին , զիծերն անոր մի առ մի
Եւ բոլորն գոյներն եւ վաճի ինքնաւոր :

Միտքն զիւրն ալ հոգեւորն մէջ այնպէս
Կը բռնէն իսկաւ . ժամանակն անգործ
Կ'արեւ երանիկ հետեւն անոնց շուր :

Կը հիմնին յաշտերն կարծնած անքառն :
Ու անոնցներն՝ որ լաշտեցած եւ մեզ՝
Կը մեկնին սիրտին մէջ երկրորդ անգամ :

Վ. ՄԱՆԼԱՆԵԱՆ

